

Högerpopulistiska partiers historiska berättelser i ett jämförande perspektiv

Julia Håkansson, *Historia och nationalism. Sverigedemokraternas och Dansk Folkepartis historiska berättelser*, 315 s., Malmö universitet, Malmö 2023.

UNDER 2000-TALET HAR NATIONALISMEN gjort comeback i nordisk politik. Då menar jag den explicit politiska nationalismen, det vill säga den där den egna nationen, dess kultur, folk och historia samt dess bevarande är politikens primat, inte minst för de högerpopulistiska partierna. Partierna har som bekant tack vare stora valframgångar under 2000-talet gjort ett tydligt avtryck i politiken, och enligt statsvetaren Ann-Catrine Jungar har Dansk Folkeparti, Fremskrittspartiet, Sannfinländarna och Sverigedemokraterna gått från marginalen till den nordiska politikens mittfåra. Vilken betydelse har då användningen av och hänvisningar till en nationalistisk historiekultur i de högerpopulistiska partiernas program och i den framgång de haft i mobiliseringen av anhängare och väljare?

Den svenska historikern Julia Håkansson, verksam vid Malmö universitet, har i sin doktorsavhandling studerat högerpopulistiskt historiebbruk genom att granska två nordiska partiers historiska berättelser. Håkansson uppger att hennes avhandling har en historiedidaktisk utgångspunkt: att studera vilken betydelse historiska berättelser har för formandet av ett historiemedvetande. I analysen knyter hon an till en rad nyckelbegrepp från historiedidaktiken. Där utgår hon från storheterna inom det som kan kallas narrativanalys, framför allt Paul Ricoeur, Jörn Rüsen och David Carr, som är centrala teoretiker för forskare som i dag studerar historieförmedling, historiekultur och historiefilosofiska frågor.

Historieberättande, nationalistiska historiekulturer och identitetsformationer är i och för sig teman som redan varit föremål för många studier i modern historieforskning, inte minst kring historia och nationalism. Däremot har mig veterligen ingen gett sig in på att likt Håkansson studera etablerade nordiska högerpopulistiska partiers användning av historiska berättelser och de nationalistiska historiekulturer som de ingår i på en mera avancerad och fördjupad nivå. Avhandlingsrubriken ”Historia och nationalism” är ändå kanske väl bred och urvattnad för en avhandling som i första hand studerar högerpopulistisk historieberättande utifrån nationalistiska historiska narrativ.

Håkansson utgår från att se på Sverigedemokraternas historieberättande i jämförelse med Dansk Folkepartis. Hon menar att hon på så sätt skapar distans till den egna (svenska) nationella kontexten som hon själv ingår i och upptäcker nya samband och perspektiv som stärker analysen. Framför allt kan olika kontraster urskiljas i de två fall som jämförs med varandra. Däremot kan angreppssättet paradoxalt nog leda till att det unika och egenartade i nationens historia framträder starkare i en komparation. Materialet som Håkansson jämför är Sverigedemokraternas och Dansk Folkepartis respektive partitidningar, valmanifest och partiprogram. I och med att partierna är rätt unga (Sverigedemokraterna grundades 1988 och Dansk Folkeparti 1995) sträcker sig den studerade tidsperioden från det sena 1980-talet till 2010-talet.

Valet att jämföra just de här två nordiska högerpopulistiska partierna med varandra motiveras förutom med likheter i partiernas ideologiska hemvist, med att de enligt Håkansson uppvisar säregenheten att ge legitimitet för sina politiska mål med ett nationalistiskt historieberättande. Men när Håkansson skriver att dessa två partier ”till skillnad från många andra politiska partier i deras samtid, drar nytta av det förflutna för att stärka sin legitimitet” (s. 18) ställer jag frågan om det här faktiskt gör dem så unika som författaren låter oss förstå. Är inte alla partier från höger till vänster historiebrukare och historieberättare som förhåller sig till det förflutna för att legitimeras sina politiska mål? Jag tänker på de nordiska socialdemokratiska partierna och deras historiebruk. Då inte minst bruket av nationalistisk historia för att skriva in partiet i en nationell historiekanon, vilket bland annat Åsa Linderborg visat i sin förträffliga avhandling från 2001 om de svenska socialdemokraternas användning av historia som maktresurs.

Här saknar jag egentligen en diskussion som tar upp både kontinuiteter och brytningar i de högerpopulistiska partiernas sätt att förmedla och använda nationalistiska historienarrativ och symboler i jämförelse med andra partier. Med tanke på att de berättelser som beskrivs i avhandlingen bygger på en nationalromantisk och konservativ historiesyn och historiekultur av gammalt datum, är den inte särskilt olik de som förekommer i många konservativa, traditionsbärande organisationer på högerkanten.

Avhandlingen består av fyra empiriska huvudkapitel. Inledningen, som omfattar underkapitel om teori, metod och tidigare forskning samt sammanfattningen av och diskussionen kring avhandlingens forskningsresultat utgör sina egna kapitel. I det stora hela är avhandlingen mycket väl strukturerad och de teoretiska begreppen som används bidrar till att göra analysen övertygande.

Det första egentliga huvudkapitlet, med rubriken ”Ursprungsberättelser”, tar fasta på den nationalistiska historieskrivningens huvudbeståndsdelar:

nation, folk och kultur. Kapitlet visar att de högerpopulistiska partierna säger sig vara förvaltare av nationens kulturarv och förmedlare av nationens historia till nutida och framtida generationer. Det andra huvudkapitlet, ”Vinster och förluster”, tar upp vilka händelser (seger på slagfältet, förlust av territorier och områden) i nationens historia som är viktiga att förmedla för att stärka det som kallas för nationalkänslan. Föga överraskande är det vikingatiden och stormaktstiden som hör till den svenska och danska nationens ärofyllda förflutna som de högerpopulistiska partierna gärna lyfter fram. Hit hör också den svenska frivillighjälpen till Finland under vinterkriget, som Sverigedemokraterna tidigare lyft fram som en ärorik händelse som stärkt den svenska nationalkänslan i det förflutna. Till skillnad från Sverigedemokraterna upprätthåller Dansk Folkeparti en så kallad nederlagsnationalism. Samtidigt undviker partiet att befatta sig med Danmarks förflutna som kolonialmakt och med hur det koloniala arvet påverkar nutida dansk samhällsdebatt.

I det tredje huvudkapitlet, ”Vänner och fiender”, är fokus som rubriken antyder på vilka subjekt som antingen verkat för eller mot den nationella kulturen och nationen som sådan. Också här är det föga överraskande att det är historiens mytomspunna stormän som hör till ”vännerna”, medan ”fienderna” utgörs av främmande folk som hotat och hotar den egna nationens existens. Till berättelsen hör att det även finns förrädare i historien som svikit och försökt söndra nationen. Här uppvisar de högerpopulistiska partierna en historiesyn som hade sina fornstora dagar under nationalromantikens 1800-tal. En intressant upptäckt är att högerpopulisterna försöker avfärda påståenden om nynazistiska kopplingar genom att konsekvent vända debatten till att i stället gälla högerpopulisternas motståndare och nationens förmenta fiender. Sverigedemokraterna började använda nazistreferenser för sina politiska motståndare. Exempelvis kallade de tidningsredaktörer för Goebbels och tidigare regeringar beskrevs som quislingar. Både Dansk Folkeparti och Sverigedemokraterna har framhållit muslimers och arabers antisemitism samt samarbetet mellan palestinier och Nazityskland. Samtidigt utelämnas den danska delaktigheten i Förintelsen och danskar som valde att samarbeta med de nazityska ockupanterna från den historiska berättelsen.

Det sista empiriska huvudkapitlet, ”Välfärdsberättelser”, är det som tydligast visar det unika i högerpopulistiska partiers nationalistiska historienarrativ som omfattar en överbetonad folkhemsnostalgi. Författaren framhåller att den goda och ljusa bilden av välfärdsstaten får träda fram i stället för dess brister. I det högerpopulistiska historienarrativet uppstår en ambivalens mellan ”berättelser om folkhemmet och berättelser om det folkhemska” menar Håkansson. De senaste årtiondenas så kallade avslöjanden om välfärdsstatens mörka historia (eugenik och tvångsteriliseringar)

väljs bort av högerpopulisterna och i stället framträder den nostalgiska berättelsen om välfärdsstatens föreställda guldålder.

Avhandlingens främsta bidrag till forskningsläget är att föredömligt tydligt, genom en teoretiskt driven narrativanalys och ett historiedidaktiskt grepp, visa hur nationalismens historiska narrativ är meningsbärande för Dansk Folkepartis och Sverigedemokraternas politik. Förhoppningsvis kommer Håkanssons avhandling att inspirera forskare att studera Sannfinländarnas historiska berättelser. Sannfinländarna har haft flera akademiskt bildade historiker i sina led – inte minst riksdagsledamoten, docenten Teemu Keskisarja – som gärna använder sig av finsknationalistiska (fennomanska) historiska narrativ om den finska nationens ursprung, dess segrar och nederlag, dess vänner och fiender samt välfärdsstatens storhetstid. Här kan det sannfinländska historieberättandets innehåll, syfte och förmedling mycket väl jämföras med de exempel och upptäckter som står att finna i Julia Håkanssons avhandling.

Matias Kaihovirta